

EVANGYÉLIOMI
PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-iknél 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utcza, 1078. sz. a. intézendők.

Sz. Dávid zsoltárai.

Egy idő óta reform. egyházunkban mozgalom indult, vagy inkább indított meg, mely azon szomorú, s fájdalom igaz tapasztalatból indulva ki, hogy magyarhoni ref. egyházunk stagnál, s nem olyan mint a folyóvíz mellé plántált jó termő fa, mely idejekorán meghozza gyümölcsét, — elhatározta jó magában, hogy segíteni kell a dolgon valahogy.

De hogyan? hol kell a dolgot kezdeni? A belmissió tere, az a baj — gondolák — igen tágas; a baj ezerféle, azt se tudja az ember hol kezdje. Van ennél könnyebb munka, hamarabb megvan, s hamarabb van némi láttatja; aztán meg könnyebbről kell menni nehezebbre. Nem a lelkészek, tanítók, a kertészek okai annak, hogy a fa csak nem akar teremni, hanem a fa nem elég nemes, le kell vagdalni ágai egy részét, s külföldről (talán Németországból?) importált ágakkal beoltani; ágai egy másik része korhadt, egyszerűen lefűrészelve, majd aztán lesz termés bőven. Volt ugyan elég ember, a ki együgyü(?) észjárással azt mondta: Uram! effajta fa Angliában, Skóciában, Hollandban stb. is látható s ott gazdag gyümölcsöket terem. Ne bántsátok a fát magát, nem ott a baj. A kérge, héja, igaz, hogy kissé mohos, érdes, koronája kissé kuszált, ágain vízajtások vannak; de azon könnyű segíteni, meg kell tisztogatni, vakargatni, — mint szokása jó gazdának. Ha van baj, az a talajban van, nem a fában; a talajt kell jobbá, porhanyóbbá, dúsabbá tenni — s majd lesz termés.

Röviden, kép nélkül szólva a szivben, a lélekben — bennünk van a baj atyámfi! s nem a szent írásban kijelentett igazságokban. Ám öltöztessük szebb köntösbe, ha egyéb dolgunk nincs, — szebbé teendi ez a fát, de sokkal jobbá, alig; mindaddig, míg önmagunkat meg nem változtatjuk, jobbitjuk, hogy így a jó földbe esett mag teremjen százannyit.

Hanem ez bizony! nagy nehéz dolog. Tehát okozuk a fát, tisztogassuk azt, vakargassuk héját stb. Mint mondtam — s ezt Debreczenben sem tagadják azt hiszem — ez ártani nem árt. Így kezdődött a biblia magyarítása, új ruhába öltéztetése — majd szebben néz ki, többen job-

ban belé szeretnek. Mellesleg legyen mondva az a bibliafordítás, — én hiszem, Pesten is tudják — nem épen olyan könnyű munka, s aligha nem várhatnánk még vele, — ide nem értve az apróbb stylaris kiigazításokat. Luther csak elismert genialis fő volt, Melancthon sem volt utolsó nyelvész Aurigallus-szal egyetemben; s mégis azt mondja Luther, hogy volt idő, midőn a bibliából 3—4 sort 2—3 hét alatt sikerült németre jól áttenniök, hogy kivált a próféták, zsoltárok sehogysem akartak engedni a német nyelv, s megfeszített erőködéseknek. „Olyanformán esett, mint mikor a fülemilét kényszerítették volna arra, hogy a kakuk hangján énekeljen.“ S ugyancsak Luther írja, hogy egyetlen egy arra való, oda illő szóért néha 2—3 hétig fáradtak ide-oda, hetivásárok s apróbb népgyüldébe. Nem kevésbé fontos Lessingnek ama mondása is, hogy ő a német nyelv szókincsét a biblia tartalomgazdagságához mérve szűknek tartotta. Pedig a nyelvtani ismeret, szóbőség még nem minden. Oda szinte Luther szavai szerint, még „valóban kegyes, derült, buzgó, istenfélő, keresztyénileg művelt, kipróbált sziv is kell.“

Áttérve szerény cikkekcskénk címéhez, a biblia után zsoltárainknak templomi használat végett leendő újra átdolgozása is megpendített. Mind jól van; mert hisz tagadhatatlan, hogy Sz. Molnár Albert, s az azóta tett apró javítgatások óta, irodalmunk jelentékenyen kibővült. Sz. Molnár Albert, az akkori irodalmi viszonyokat tekintve, valóban mesteri munkát hajtott végre; de elvégre lépést kell tartanunk az idővel, az írás szavai szerint: vigyázni kell az idők jeleire. Illő hát az új köntös. Igen; de az eddig általam olvasott tervezetek ekklectice akarnak eljárni a dologban. Egyik zsoltárt végkép elhagyni, a másikat megcsonkítani stb. akarják. Ez nem megy. Miután a zsoltárok együttesen lettek őseink, más ref. egyházak által, de a dolog természete szerint is — mert organikus egészszel van dolgunk — elfogadva, — vagy egészökből kell őket templomi használaton kívül valókká tenni, — vagy egészökből elfogadni.

Hogy vonatkozások vannak a zsidó nép történeti viszonyaira, valláserkölcsei felfogására, szokásaira, az, ha

egyébként az ótestamentomot az új-szövetség alapjául elfogadtuk — a mi oly természetes mint az, hogy a törzs, a gyökér, a fa koronájához tartozik — mit sem tesz. Az „A Sionnak hegyén Ur Isten“ kezdetű szép énekből mit von az le, hogy a Sion hegye van benne említve? holott Urunk azt mondá: „eljön az idő, midőn sem a Sion, sem a Garizim hegyen nem imádjátok az Atyát.“ Hogy némely zsoldár a pogányok ellen pühöng, s p. o. a CIX. átkozódik, az az akkori felfogásra vet fényt s mutatja a haladást, melyet az új-szövetség s annak nyomán a mai kor felfogása nyilvánít még ellenségeink irányában is. S az ilyen, a mai keresztyéni felfogás által túlszárnyalt zsoldárokat ép úgy nem kell eldobnunk, mint teszem: Bajza egy igen szép dalát, melyben e kifejezés: adja Isten, hogy Mohácsnak gyászoló gránitfokán, törje csontját a magyar vért lesve szomjazó pogány (török), bizony! ép a napjainkban felfogás által ugyancsak túl van szárnyalva. Aztán a zsoldárok közül melyikhez nincs becses történelmi emlék csatolva? — Csak úgy találomra hozom fel a CXXIV-et, melyet pedig a dunamelléki tervezet is kihagyandónak tart; hisz ehhez a genfi egyház csodás megmenekülésének az öreg Viret idejéből oly megható eseménye kapcsolódik, mint a menyire p. o. fel van magasztalva az LII. zsoldár — mit a nevezett tervezet szinte kihagyandónak vél — azáltal, hogy egy Husz érdemesnek találta megégettetése előtt elimádkozni! De meg azok a zsoldárok ott, a hol egészükben olvashatók a bibliában, fájdalom, úgy sem igen olvasatnak népünk által; illő, hogy legalább a zsoldár mint olvasókönyvben, olvastathassanak azok.

Hogy egyes kiváló szellemek, Augusztinus, Luther, Kálvin, újabb írók mint vélekedtek e remek műről, hol a vallási igazságok, lélektani mélységekkel, életbölcseccsel találkoznak. — ezuttal mellőzöm. Hagenbach, ki pedig ugyancsak közvetítő theologus, elég bőven tárgyalja s méltatja azokat, valamint a De Wette-féle lutheri levelek.

Tehát átdolgozandók, s dallamaik szerintem, — ki e téren nem tartom magamat szakértőnek — mind meghagyandók.

Nem tartom én a zsoldárokat, templomi használatra leendő átdolgozásnál, neánts-virágokul; s kivált a túlhosszúra nyújtott zsoldárok a dávidi szöveg szerint megrövidítendők a lényeges tartalom gondolatgazdagság minden kára nélkül; viszont az eddig csillagosokul megjelölt versek (némi kis stylaris módosítással) kivált az éneket kezdő versek lehetőleg kimélendők, különösen népünk kedvéért.

H é j a s P á l,
okl. tanár s felszentelt pap.

Öszinte szó középtanodáink ügyében. *)

A középtanodákat illető törvényjavaslat, miután még most jutott az országgyűlés asztalára, felvont várakozásban tartja azon egyes egyházainkat, melyeknek középtanodáik vannak. Felsőbb tanintézeteink kormányzói a még nem szentesített törvényjavaslat követelményei szerint már tettek közelítő lépéseket. Nem így áll azonban a dolog vidéki gyülekezeteinknél, melyek saját áldozataikkal tartják fel középtanodáikat. Ezek, iskoláik leendő végleges szervezkedésében várták, és várják még most is, mert várni is kell, a középtanodai törvényjavaslat szentesítését.

Tiszántúli egyházkerületünkben volt ezelőtt is, van jelenben is legtöbb 6 osztályú középtanoda; mint N.-Károly, Nagy Kálló, N.-Várad, Diószeg, Derecske, N.-Szalonta, Hajdu-Böszörmény, H.-Nánás, Szoboszló, Kisujszállás, Karczag, M.-Tur, Békés, Szatmár; ezek közt 6 osztályú még jelenben is Szatmár, Kisujszállás, H.-Böszörmény, Békés, Nánás és M.-Túr; 4 osztályú N.-Szalonta, Karczag, Makó, Szoboszló 2 osztálylyal, a többiek pedig megszűntek.

Nagy jelentőségű, s figyelemre méltó, hogy ezen jeles egyházaink teszik hazánk, felekezetünk, és a tudomány érdekében azon áldozatot, miszerint saját erejükből a felekezet legkisebb hozzájárulása nélkül tartják fel nemcsak elemi, hanem középtanodáikat is. Aligha mutat fel hazánknak más hitvallásu egyes egyháza ily nagyszerű áldozatot! Hinni szeretem, hogy e népes és hitbuzgó egyházaink keblében lobog még most is az ősi szent láng tanintézeteik emelése, és virágzásáért; hinni, reményleni szeretem, hogy a törvény szentesítése után a végleges szervezkedéskor tűzoszlopként ragyog előttük elődeiknek magasztos, hitszilárd példája, mely iskoláinkat inkább emeli, mint sűjjeszti.

Hogy tiszántúli egyházkerületünkben a 3 főközéptanodánk Debreczen, H.-M.-Vásárhely, és m.-szigetin kívül kívül még legyenek több teljesen berendezett, legalább 6 osztályú középtanodáink, csak a térképre kell mutatnom, ez mindenkit meggyőzhet állításom igaz voltáról.

Elkeseredéssel hallottam nem régiben egy társalgási beszéd alkalmával egy tanár ilyforma nyilatkozatát: „hogy az ilyen zúgiskolákat, mint a többek közt a kisujszállási is, el kell törölni, nincs azoknak semmi értelmök.“ Csak sajnálni lehet ily rideg, élettelen nyilatkozatot úgy a nyilatkozó, mint felekezetünk, s tanintézeteink irányában. Az ily nyilatkozó csak színleges, nem öntudatos református. Történelmi tény, hogy a reformáció kezdetén a vidéki nagyobb iskolákadtak lüktetést a reformációi eszméknek, ezek élesztették, terjesztették a tudományt, az embert emberré alkotó eszméket, ezen vidéki most már középtanodai vezetű iskolák adtak, és fognak adni emelkedést, virágzást,

*) Térhiány miatt előbb nem jöhetett

hirnevet, tekintélyt főiskoláinknak, jelesül a debreczeninek is. Hány kitűnő írókat, nagy hírű tudományos férfiakat mutat fel jelenben is hazánk? kik a vidéki középtanodákban szereztek meg szellemi nagyságuk alapját? kik e vidéki iskolánk nélkül a porban maradtak volna. A mely középtanodáink apránként, fokónként úgy szerveztetnek, hogy az országos szervezethez közelítsenek, melyek oly tetemes anyagi áldozattal tartatnak fel, és a melyek történeti, s jogi alappal bírnak: azok szerintem zúgiskoláknak nem nevezhetők.

Debreczeni 8 osztályu középtanodánk anyagi érdeke is igényli, hogy vidéken több, legalább 6 osztályu középtanodánk legyenek. Tegyük fel, hogy az említett 3 főközéptanodán kívül csak 4 osztályuak vannak. Mi lesz ennek következtése, vagy az, hogy más felekezeti iskolákba oszlanak még ifjúkoru növendékeink, vagy az, hogy Debreczenben annyira felszaporodnak az 5-ik, és a feljebbi osztályok tanulói, hogy nemcsak 2, de talán 3 pallel osztályokat is kell felállítani. Ily magas szám mellett, a debreczeni egyház vajjon képes-e felállítani annyi tanszékeket, berendezni, és szervezni annyi tantermeget? Vagy az egyes egyházak hoznák el ismét, és újra áldozataikat? Nagy és nehéz kérdések!

Egyházi főkormányunknak hazafias szent kötelessége oda hatni, oda működni, hogy illő számu főleg 6 osztályu törvényszerűleg berendezett középtanodáink legyenek saját kormányzatunk alatt. Ezt várja, ezt igényli összes protestáns népünk, a szegényebb szülék, ezt vidéki szegényebb tanulóink érdeke.

Erőnk összpontosítását hallom itt pengetni ellenérvül. — Szép, hasznos, sőt szükséges is az erők egyesítése szerintem is; és épen itt mutatná meg felekezetünk erője egyesítését, ha közös anyagi segítséggel igyekeznék szükségelt középtanodáit megalapítani, fentartani, s ha anyagilag pártolná azon vidéki középtanodáinkat, melyeket most egyes egyházaink, mondhatni, valóban nagy áldozatokkal tartanak fel, nemcsak saját, hanem hazánk, felekezetünk, és a tudomány érdekében. Szervezetünkben legyen egyesítő erő, de ne azon egyesítő, és központosító erő, mely csak egy helyen, például Debreczenben legyen, hanem a vidéki középtanodai tanerők szolgáljanak az akadémiái tanfolyamok összpontosítására.

Lelki örömmel észlelhető, hogy vidéki középtanodáink protestáns szellemű kormányzói, kezdenek iskolai ügyeikről gondolkodni, és ideiglenesen is szervezkedni. Ezt látszik igazolni a kisujszállási egyház azon emelkedett határozása, miszerint 6 osztályu tanodájába az eddigi 4 rendes tanár mellé, az 5-ik tanári széket is, bár ideiglenesen, a törvényes végszervezet életbeléptetéseig, már felállította, hogy a tanterv szerinti tantárgyak a megkívántató terjedelemben adassanak elő. A makói népes, és vallásos buzgalmu egyház 4 osztályra szervezte középtanodáját. E szép előjelekből okszerűleg következtethető, hogy e két kitűnő egyház hazánk, a protestánsizmus és saját jól felfogott érdekében meghozandja azon áldozatot, hogy középtanodáját, a törvényszabta kellékeknek megfelelően, fogja berendezni azon tanintézetét, melyet elhunyt dicső eleik emeltek a viharok közt megtartva, szent örökül hagytak reájok. Adja Isten, hogy ez óhaj teljesüljön!

Jól felfogott álláspontunk követeli, hogy az ily középtanodákat dajkáló egyházainkra kiváló gondja, figyelme legyen egyházi főkormányunknak, érintkezésbe bocsátkozzék előljáróival,

serkentés, buzditással szilárdítsa iskolájok iránt kitüntetett ragaszkodásukat.

Reformált középtanodáinknak nem lehet, nem szabad pusztulniok, nem szabad lesüjnedniök, és épen azon korban, mikor nagyobb, és fejlettebb szellemi erő van reformált egyházainkban, egyesült akarat, egyesült lelkesedés, egyesült áldozatkészség kösse, csatolja össze egyházainkat, ezeknek fiait és leányait.

Készüljünk, hogy mikor eljött a végleges szervezkedés döntő órája, minél kevesebb akadálylyal találkozzunk végrehajtási munkánkban.

Kisujszállás.

Keszi Hajdu Lajos,
lelkésztanár.

Hartmann Eduárd bölcsészete mint panpsychismus.

II.

Tisztában lévén Hartmann általános panpsychistikus álláspontja felett, egyes fejtegetéseire nézve jó lesz megkülönböztetni azokat, melyek megalapítások, bizonyítások, az induktio jellemében adatnak, azoktól, melyek a panpsyche fogalmát már feltételezik s deduktív alakkal bírnak. Az előbbieket sorozhatjuk a szűkebb értelemben vett panpsychismus alá, melynek feladata a legáltalánosabb vonásokban kimutatni, hogy ilyenféle lény mint a panpsyche csakugyan létezik, vagy hogy a világ-egyetem nem egyéb mint maga a panpsyche. Azon fejtegetéseket pedig, melyek már a panpsyche fogalmából indulnak ki, jobban jellemeztetnek, ha a panpsychologia neve alatt foglaljuk össze azokat.

Mi a panpsychismus általános alapjának lerakását illeti, világos, hogy újra a theológiától régóta kiaknázott teleologiai szemlélődésekhez kell folyamodni. Valamint a theologia a világréndben s egyes jelenségeiben, például az állatok művészi ösztönében és műalkotásaiban, a növények és az állatok oly annyira mesterséges szervezetének teremtő erejében, egy jóságos Isten létét, bölcsességének és szeretetének kijelentését látja: úgy a monistikus panpsychismus is utalva van minden ilyen jelenséget lehető kimerítőleg kikutatni. Mert ama külső egység, mely úgy a jelenségek változásainak, fejlődésének, csoportjainak egyes rendszerében, mint a valamennyiöket magában foglaló világfolyam rendszerében nyilatkozik, egy összefoglaló benső, realis egységre mutat. Csakugyan Hartmann teleologiai fejtegetésekbe nagy mérvben bocsátkozik.

Azonban a teleologiai elmélekedések valódi érvényre csak úgy jutnak, ha kitudjuk, hogy a természeti erők lényegökben egyáltalában nem különböznek azon erőktől, melyeket az embernél psychikusoknak nevezünk. Itt találunk mint indító okot: képzetet vagyis indokot; itt cél, szintén egy képzetben foglalva, mely képzet, kapcsolatban az akarrattal, mint a tulajdonképi mozgó okkal, a tárgyilagossá, valódi cél, vagyis végcél felé törekszik, több kevesebb eszköz közreműködésével. Ha már most ki lehet mutatni, hogy ezen psychikus jellemmel bír a természetben minden erő, akkor csakugyan mindenik egységes végeredmény, teszem az állati test szervezete és fentartása, mint egy egységes psychikus erő végcélja tűnik fel, s a világréndszerten működő összes okok csak egyetlen egy psychikus erő vagyis a panpsyche egyes működései lehetnek. — Ezen szempont alatt tekintendő Hartmann azon törekvése is, miszerint ő

a természet különböző mezején való működését a nem-tudatosnak, azaz az egyesült nem-tudatos akarat és képzetnek, igyekeznek kimutatni. E szempontból vizsgálendő meg a nem-tudatos fogalmának haszna a panpsychismus megalapításában. Mert ha például állítjuk, hogy az állatok művészi ösztönében működő elv psychikus, mely a végeredményt mint képzelt végcélzt mindjárt a működés elején magában foglalja: ki kell emelni, hogy maga az állat ezen benne munkálkodó képzetről nem bír öntudattal. A hernyóról, mikor házikóját szövi, mely bábuvá átváltoztatása után neki lakhelyül szolgál, bizony nem lehet állítani, hogy a végeredmény, szükségességével, hasznával együtt, mint indító ok a hernyó öntudatában fekszik. Ha állítjuk, hogy az összes testünkben működő erők mind psychikusok, azok ránk nézve nagyobbérszt csak nem-tudatosak lehetnek, azaz nagyobb részt nem lépnek öntudatunkba.

Azonban a tárgyaknak, a világnak nemcsak belseje van, hanem mindenekelőtt külső körüljének észrevétel alá. A tárgyak ezen külseje a materialismus utolsó menedéke. Elbiteti magával a materialismus, hogy legalább ezen külsőben bír szemlélfoghatólag és kézzelfoghatólag valamivel, a mi a szellem természetével homlokegyenest ellenkezik. A materialismus tehát ezen utolsó várából kell kiszorítani, mert csak ha ez sikerül, van veszve végkép és száműzve az illúziók országába. Már Berkeley hitte a mult század elején, hogy az ő idealismusa hozza ezen végsapást a materialismusra. Azonban Berkeley csak úgy tudta célját elérni, hogy a tárgyakat pusztá emberi ideákra, képzetekre alacsonyította, a mi oly nézet, mely hamis elveken alapul s rendszerbe nem fogható, tehát elejtendő. Berkeley a lanyai idealismusából kiképződött kivált Hegelnél a tárgyalagos idealismus, mely a tárgyak realis voltát nem érintvén, csak azoknak idealis jellemét vitatja, úgy hogy külsejőknél fogva is azok a szellem fogalmába esnek. Ide vonatkozik Hartmann főművében főleg az e című fejezet: „az anyag mint akarat és képzet“.

Hartmann alapvető fejtegetései tehát e három irányban veendő szemügyre, t. i. mennyire használja ő fel mind a teleologiai, mind a dolgok psychikus belsejére és idealis külsejére vonatkozó érveket. Látni való, hogy e három szempont egyesítve, a panpsyché oly fogalmát eredményezi, mely a világot belsejére, valamint külsejére nézve legparányibb része kivétele nélkül magában hordja.

Mi a panpsychológiát illeti, például szolgálhat itt a már említett kérdés, vajjon bir-e a panpsyché öntudattal vagy nem. A panpsychismusnak mint általános alapnak elkülönítése a panpsychológiától sok zűrzavar elejét veszi. Megfelel ezen különböztetés az emberi tudás általános töredékes természetének. Ha találkoznak Páris egyik utcájában egy idegennel, minden kétségen felül áll, hogy emberrel van dolgunk, mindamellett is épen nem tudhatjuk, vajjon ez az ember benszülött, angol, amerikai vagy talán hazánkfi; vajjon derék ember-e, vagy iparlovag, kereskedő, földmivelő, tudós stb. stb.? Így a panpsychismus igazságát is körvonalokban biztosan beláthatjuk, míg egyes részei, a panpsychologia tárgya, talán örök homályban maradnak az emberiség szeme előtt. A theologia szólásmódjával élve, mondhatjuk a felhozott értelemben, hogy van bizonyos fogalmunk Istenről és hogy meg vagyunk tökéletesen győződve léteéről, a nélkül, hogy korlátolt emberi eszünk képes volna, mélyebben behatolni Isten fenséges lényegébe. — Panpsychologiai tárgy továbbá például a képzet és az akarat, mint a panpsyché attributumai, egymáshoz való viszonyának szoros meghatá-

rozása. Ha már most valakinek Hartmann e részben adott meghatározása nem tetszik, azért hiába hitetné el magával, hogy az egész panpsychismus le van döntve. Hartmannal ezen tárgy kapcsolatban van a világ kezdete és vége, az optimismus és pessimismus feletti kérdésekkel. Hartmann azt hiszi, hogy a mi világunk nem örökkévaló, hanem van kezdete és lesz vége is. Továbbá a világban magában mind optimismust, mind pessimismust talál Hartmann. Végre a panpsyché említett két attributumát diametralis ellentétbe teszi egymással, úgy hogy a képzet a világ optimismusát, az akarat pedig annak pessimismusát kimerítőleg magában foglalja. A képzet a tiszta logikai elv, az akarat teljességgel alogikus, sőt antilogikus. Annyira viszi az ellentétet e két realis elv közt Hartmann, hogy majdnem mint két külön lény tűnnek azok fel az olvasó előtt. Abból akarja aztán magyarázni a világ kezdetét, létét és jellemét, valamint az utoljára bekövetkezendő s mimódon bekövetkezendő végét is. Látni való, hogy ezeu kérdések egyikében vagy mindegyikében eltérhetők a nézetek, anélkül, hogy ez legkisebb befolyással is volna a közös panpsychistikus alapra. A panpsychismusnak mint a világnézet legáltalánosb vázlatának elfogadása után épen nincs befejezve a munka s nem is szorítkozik az arra következő panpsychologia pusztá deduktíókra, melyek különben magok is vita tárgyai lehetnek. Hanem mind a szorosb értelemben úgy nevezett természet, mind azon jelenségek, melyeket csak az ember, a népek, az emberiség élete nyújt, közelebről megtekintendők. Itt mindenütt tér nyílik eltérő véleményekre. Így például az ethika jellemére vagy jellemzésére nézve nemcsak az általános panpsychismus döntő, hanem hozzá járul az ember, a népelet stb. külön természetének felfogása. Az egyesek felfogása, egyedi vagy külön természetök szerint, kapcsolatban az általános panpsychistikus szemponttal eredményezi, a világnézet szerint encyklopaedikus előadásában vagy a részletes tudományokban, a panpsychologikus nézetet. — A mint az egyesek felfogása egy-egy gondolkodó főben különböző, különbözők lesznek a panpsychologikus nézetek — mind megannyian ugyanazon panpsychistikus alapon mozogván.

Dr. Vellentszély Mór.

KÖNYVISMERTETÉS.

„A szenttérténetek rövid foglalata és a keresztényen egyház történetei kérdések és feleletekben. Népiskolák számára. Kilencedik javított és bővített kiadás. Sárospatak, 1877. 8-r. 56 l. Ára kötve 40 kr.“

Mielőtt az ismertetéshez fognék, szükségesnek látom fel-
említeni, hogy Görömbei Péter ur e könyvecskét a prot. egyházi és iskolai lap folyó évi 6-ik számában részletesen ismertetvén, összehasonlította e javított és bővített kiadást a megelőző kiadással, s az összehasonlítás alapján ama meggyőződésének adott kifejezést, hogy ez új kiadás jobb a régivel a kérdések és feleletek összeállítása tekintetében; a tananyagának a szenttérténeteknél megrövidítése, az egyháztörténelemnél, különösen pedig a reformáció történeténél kibővítésen kívül azzal, hogy „javító a modern theologiai felfogás szerint járt el s e pártnak nézetét elismerésre méltó tapintatossággal viszi be a könyvbe s azzal együtt az iskolába“ stb. Bár szerinte is vannak hiányai, nevezetesen: a zsidók történetéből többet is el lehetett volna hagyni s továbbá kérdések és feleletek helyett élet és jellemrajzokban irt történelem vallástaniánál alkalmasabb lett volna; mindaz-

által ismertető e könyvet határozott nyereségnek tartván, népiskolák használatára jó lélekkel ajánlja.

G. ur emez ismertetését eléggé megbízhatónak tartottam arra nézve, hogy felszólításra czimzett könyvecskéről azon okon, mivel „javító a modern theologiai felfogás szerint járt el“ stb., — hogy kérdés és feleletekben irt történelmet s szenttörténeteket adott rövid foglalatban, — mely okok mindenike benne van a G. ur ismertetésében, — a prot. lap. f. évi 13-ik számában véleményt mondjak. De nem is csalatkoztam G. ur ismertetése felől táplált reményemben; mert most, midőn kezembem tartom a szóban forgó könyvecskét, saját szememmel látom, hogy történelem van abban még pedig kérdés és feleletekben, szenttörténetek foglaltatnak rövid foglalatban s modern theologiai felfogás szerint járt el a javító az átdolgozásban. Különbösen az elől említett két körülményre nézve maga a könyv czime elég bizonyosság, az utóbbira azonban a G. ur bizonyágtételén kívül úgy vélem, nem egészen alaptalanul hivatkozom, — eltekintve a teremtés történetének új alakba öltöztetésén kívül attól is, hogy Isten Ábrahámnak, Mózesnek álomban jelenik meg, a törvényt maga Mózes alkotja a sinai hegyen stb., mely dolgok talán nem egészen így vannak megírva a szent könyvben s épen ezért a szent történeteket illetőleg a czimkérdést is fel lehetne vetni, — hivatkozom arra, hogy e könyv szerint Jézus „a Dávid családjából való Máriától, a názáreti József feleségétől született.“ — Ezek szerint mind a 3, részben a tartalomra, részben a módszerre vonatkozó ok magából a könyvecskéből be lévén igazolva, fentartom továbbra is azokon alapuló s e Lap 13 ik számában közölt véleményemet.

Ahhoz képest bár feleslegesnek látszik első tekintetre e könyvvel tovább foglalkozni, minthogy lehetnek még ma is, kik a vallástanítás céljával, s a módszertan elveivel keveset gondolván, a vallástani tárgy tudását tartják földolognak, mire nézve a rövid foglalatok tanítása felettébb célhoz vezető, — lehetnek, kik a tanítót mindenféle módszeres tanítás nyügeitől egyszerűen felmentik s a régi jó szokáson alapuló bemagoltatás, úgynevezett körömmel tanítás gyönyöreinek további élvezetére kényszerítik: a könyv részletes ismertetését is megkísértem. Mielőtt azonban ehhez fognék, szabadságot veszek magamnak e könyv átdolgozója által a „modern theologiai felfogás“ miatt elkövetett hibák közül egy párnak felemlítésére. Nevezetesen „Nóé Isten akaratából bárkát épített“, de hogy mikép tudta meg Isten akaratát? álomból mint Ábrahám és Mózes, vagy másunnan, a gyermek, vagy a tanító bölcsességére bizatik. Továbbá, hogy e szó csuda valamikép elő ne forduljon, ily határozatlan kérdés vettetik fel: Jézus „cselekedetei mineműek?“ Hanem a feleletet aztán már nem lehetett ilyen közvetítő módon tartani; mert ebből: „olyak, a melyekből végetlen hatalom tündöklik ki“, utóljára is csuda következik.

Áttérve a részletes ismertetésre, e könyv 11 szakaszból áll, melyek közül 7 a szent történeteket, 4 a ker. egyház történeteit foglalja magában. Legsikerültebb ezek közül az utolsó szakasz, mely a reformáció történetét tárgyalja, még pedig igen helyesen az általános reformációt ép úgy, mint a ker. egyház megelőző történeteit is röviden, mintegy bevezetésképen, a hazai reformáció megértése szempontjából. A kérdések és feleletek összeállítása s egymásból következőse tekintetében is e szakasz nagy fenn legkevesebb kívánni valót; mert csak 3 feltűnően rossz kérdés fordul elő benne. Ezek közül az első: „mi adott alkalmat Luthernek a reformációra?“ s e második: „elnézhetette-e Luther e nagy visszaélést?“ egymást kizárják, sőt ez

utóbbira nem is illik a rá következő felelet; mert az e kérdésre volna jó: mimódon igyekezett Luther megakadályozni e nagy visszaélést? — e 3-ik pedig: „maga maradt-e Luther?“ igen határozatlan. Kifogás alá eshetik továbbá, hogy a 49-ik lapon szó van a husziták vallásáról s Husznál a 42-ik lapon nem nevezettek Husz tanítványai huszitáknak, s végre az utolsó előtti felelet, melyben az unitáriusok száma van megmondva, bár addig még a nevek sem fordultak elő.

Az első tíz, kevésbé sikerült szakaszt illetőleg megjegyzéseink ezek: mindjárt az első kérdés hibás; mert rá feleletet, mi minden körülmények közt találó legyen, adni nem lehet. De véleményem szerint felesleges is oly gyermekektől, kik már egyháztörténelmet tanulhatnak, ezt kérdezni: „Ha a szabadban körülmények, mit látunk?“ E kérdésnek helye volna, — jól lehet nem ily alakban — a beszéd s értelemgyakorlatok közben; de itt már nincs. Rosszul van használva a 3-ik feleletben e szó okvetlenül; mert eltekintve attól, hogy ez nem a legszerencsésebb alkotású szó, használata e helyen felesleges. A 6 napon teremtésnek először, másodszer stb. teremtéssé változtatása miatt abba a hibába esett javító, hogy a szombat megünneplésére vonatkozó parancsot el kellett hagynia s mégis hivatkozott a szombatra a könyv 34-ik lapján. Első szüleink megbüntetésénél elmaradt a Messiás elküldésére vonatkozó ígéret, holott Ábrahámnál szó van a Messiás születéséről. A 7-ik lapon ily felelet áll, „Kain maradékai többnyire istentelenek, a Seth maradékai pedig leginkább kegyes emberek voltak.“ Végre ugyanazon lap alján ez van mondva: „egy kegyes zsidó férfúnak irataiból, a kit Mózesnek nevezünk.“ Talán helyesebb lenne, kit Mózesnek hívtak, vagy a kinek Mózes volt a neve. — A 2-ik szakasz első és utolsó kérdései elmaradhattak volna. Az első ugyanis azt tudakolja: „hány napig tartott az özönvíz?“ az utolsó pedig: „mikor tájban költözött Ábrahám a Kanaán földére?“ A 8-ik lapon ez olvasható: „Nóé oltárt épített s áldozatot tévén, hálálkat adott.“ Eltekintve attól, hogy a vándorlás igen csekély mértékben szabad használni elemi iskolai kézikönyvben, az áldozatot tévén egyszerűbben is ki lehetett volna fejezni. A 9-ik lapon Ábrahám „ígéretet nyert álomban Istentől, hogy az ő családjából fog születni a Messiás, ki az igaz vallást e földön visszaállítja.“ Születni fog a Messiás, kiről eddig szó sem volt, — az igaz vallást visszaállítja, melyiket? — A Messiásnak más teendője nem lesz? — A 3-dik szakaszban nem számítva, hogy Ábrahám a saját feleségével költözött Kanaán földére, hibás e kérdésre adott felelet: „miért neveztetett Jákób Izraelnek?“ A felelet így hangzik: „azért, mert bujdosása közben egy éjjel azt álmodta, hogy egy égbe nyúló lajtorján egy angyallal viaskodott“ stb. Mikor az égbe nyúló lajtorját álmodta, akkor nem viaskodott az angyallal. Az első bujdosásának kezdetén, a másik végén, hazatérő útjában történt vele. Hiba végre, hogy Jákób elbujdosott; de aztán vissza nem jött többé Kanaán földére. — A 4-ik szakaszban a páskáról a verestengeren átmenetel után van szó s az mondatik, hogy József Kanaán földét 9 és fél nemzetség közt felosztotta; de hogy a többi nemzetség kitől, mikor s hol kapott földet? — nincs említve. Az ily, vallásos-erkölcsi érzelmek felkeltésére igen alkalmas kérdések után: „hányan voltak a bírák?“ Dávid „meddig uralkodott?“ eljutunk végre oda, hogy Dávid „nevét zsoltárai által is megörökíté“ és Salamon „bölcs melléknévvel tiszteltetett“, mely kifejezések, bármily szépen hangzanak is, nem elemi iskolák alsóbb osztályaiba valók. Az 5-ik szakaszban feltűnő e kérdés: „hát Isten teljes-

séggel elhagyta-e az ő népét? feltűnő, mivel eddig semmi összeköttetést nem lehetett e könyvben felfedezni Isten és Izráel népe közt. A 6-ik szakasz legnagyobb része nem szent történet, mert Antiókhos, Pompejus, Hirkánus és Antipáter stb. históriáját beszéli el. A 7-ik szakaszban Jézus „30 esztendő korában fogott közbenjárói hivatalához.” A megelőzők szerint nem volt szükség közbenjárásra; hanem csak arra, hogy visszaállítsa az igaz vallást (lásd 9-ik l.). E kérdésre: az evangyéliomból „hány dolgot lehet főképen megjegyezni?” a felelet: „hármát” s mégis 4 van előszámlálva. A 8-ik szakaszban csak néhány kifejezése ellen van kifogásom: „örök kárhozat rabjai lesznek” (29. l.) „áldozata a zsidók dühöngésének” (30. l.) „Jézus vallása hatalmat fog venni a Mózes czeremóniái felett.” Saul „főszerepet játszott”. A 9-ik szakasz tanítói rend felállításáról szól, s a magok nyelvén való éneklésen kívül (nemzeti nyelven, vagy anyanyelven helyett) hibás a szórend az utolsó feleletben. — A 10-ik szakaszban ez van mondva: N. Konstantin „szabad gyakorlatot engedett a ker. vallásnak más felekezetekkel egyenlően. A 38. lapon K. templomokat (melyek eddig imaházaknak nevezettek l. 33. l.) építtetett, azokba tanítókat rendele, kiket jótéteményekkel halmozott.” Ugyancsak ő „megtiltotta a régi bálványoknak való áldozást, a keresztfán való halált.” Hibásak végre 39. l. „az eretneki tudományok csak kevés számú embereknél volt kelete” s 42. l. „a pohár a közönségtől megtagadtván”.

Ezek előttem e könyv feltűnőbb hibái; előnyére szolgálnak ellenben, hogy nyelvezete általában egyszerű, könnyen érthető, magyaros, s többnyire rövid mondatokból áll, — hogy sajtóhibára csak két helyen találtam benne, szépen van nyomva, jól van bekötve és hogy igen olcsó.

Végre, mivel úgy vélem, lesz ember, ki ismertetésemet tévesnek fogja tartani azon okból, mert itt nem új könyvről, hanem kilenczedik javított kiadásról van szó, s így ezzel szemben, az ismertetőnek nincs más teendője, mint hogy hasonlítsa össze az új kiadást a régivel s ez összehasonlítás alapján mutassa ki a javítást, jelölje ki a még meglevő hibákat stb.: szükségesnek tartom felemlíteni, hogy én nem az új kiadásban is feltalálható s lehet, hogy aprólékosoknak nevezett hibákon, sőt nem is a kérdések alkotásában mutatkozó s már kissé nagyobb betudás alá eső tévedéseken; — hanem didaktikai elveken alapítom véleményemet, — előttem a vallástanítás célja a szabályozó s az elítéli ez új kiadást ép úgy, mint a régit. — A vallás ugyanis nem annyira az értelem, mint inkább a szív, az érzelme dolga s ebből kifolyólag nézetem szerint minden törekvés, — könyv vagy bármi más, — mi az trideg értelmi tárgygyá, pusztán beemlézendő tantárgygyá teszi, a népiskolai vallástanítás jobbra fordulása elé emel akadályt. Ilyen akadálynak tekintem én e könyvecskét is s épen ezért nem örömmel ugyan, de ryiltan kimondtam róla véleményemet, abban a reményben lévén, hogy őszinte nyilatkozatom semmi esetre sem fogja a harag tüzét felgerjeszteni, sőt sokkal inkább a népiskolai vallástanítás ügye iránt érdeklődésemnek tulajdonittatik. — s — s.

B E L F Ö L D.

A tiszántúli reformált egyházkerület

1877. ápril 19—23. napjain Debreczenben tartott közgyűlésének közérdekebb tárgyai.

A békésbánáti egyházkerületnek ujonnan választott esperestje Szalai István szentesi lelkipásztor és

segédgondnoka idősb gróf Ráday Gedeon az esküt letévén, áldáskívánatok és üdvözlések között székeiket elfoglalták.

A felső-szabolcsi egyházkerületből, a 3 éves tisztujtás elve alapján bejelentetett, hogy Kozma József esperest hivataláról lemondott; az új választás elrendeltetett.

A bihari egyházkerületben, Ercsey Zsigmond segédgondnok elhalván, érdemeinek jegyzőkönyvileg megörökítése mellett az új választásra nézve szintén megtétettek a kellő intézkedések.

Mint egyik legfontosabb tárgy, tanácskozás alá vétetett a zsinati előmunkálatokkal megbízott egyházkerületi küldöttség jegyzőkönyvében foglalt indítvány a zsinattartás ügyében; a mely szerint a zsinattartás ezen tiszántúli egyházkerület egyházkerületének általános és közóhajtása lévén, a zsinati előmunkálatokkal megbízott küldöttség is, habár épen nincs azon nézetben, hogy a zsinat mindazt eszközölhesse a mit némelyek attól várni hajlandók, miszerint minden egyházi bajainkat mintegy varázsütéssel képes legyen eloszlatni és egészen új életet teremteni a magyarországi ref. egyház kebelében; de azt mindenestre várva és remélve, hogy ha helyes és józan irányban indulnak meg abban a működések, egyházi kormányzatunk és igazgatásunk terén nagyobb egység, öntudatosság és biztosság lesz elérhető s maga az egyházi élet is nagyobb lendületet nyerhet, — elérkezettnek látja az időt, hogy az egyházkerület miképpen a multban több ízben hangsúlyozta egy törvényes nemzeti zsinat szabályszerű létrejvetelének nagy szükségét, jelenleg is egész határozottsággal tegye meg a lépést egy alkotmányozó zsinattartás ügyében; melynek tehát egyedüli teendője és végcélja az lenne, hogy a hazánkbeli egész ref. egyháznak egységes szervezetét állapítsa meg a legalsó fokozattól a legfelsőbig. — Ezen alkotmányozó zsinattartása céljából hivassanak fel a testvér ágostai hitvallású és ref. egyházkerületek, ez utóbbiak azon kijelentéssel, miszerint ha osztják ezen nézetet, mielőbb egy tisztán ezen tárgyban — ad hoc — tartandó egyetemes értekezlet hívassék egybe, melynek végzése minden egyházkerületre nézve kötelező erővel birjanak. — Ezen értekezletnek legyen feladata az alkotmányozó zsinat tárgyában a szükséges előintézkedéseket megtenni; nevezetesen hogy miképpen és mily arányban választassanak a zsinati képviselők az egyes egyházkerületek részéről; ugynevezett házszabályokat készíteni, melyek alapján a tanácskozás menete azonnal megindulhasson és ideiglenesen szabályozva legyen: egyházalkotmány tervezetét is készíteni, a mely kinyomatván, azonnal a zsinati képviselők kezei között kiosztható legyen; ő felségétől koronás királyunktól az engedélyt kikérni a zsinattartás helyére és idejére nézve stb. Ezen határozati joggal felruházott értekezlet oly módon alakittasék, a mint az a legközelebbi konventen javasolva lön, a melynek tervezetét a testvér egyházkerületek a nélkül is elfogadták. Ezen egyetemes értekezlet 50 tagból állana, kik közül 10-en, az 5 egyházkerület püspökei és főgondnokai hivatalból; 40-en pedig választás szerint; mely 40 képviselőből esik 6 a dunamelléki, 6 a dunántúli, 6 a tiszáninneni, 14 a tiszántúli és 8 az erdélyi egyházkerületre.

A küldöttség javaslata teljes mérvben elfogadtatott s fölhivatnak a testvér egyházkerületek egy alkotmányozó zsinatnak mielőbbi megtartására nézve nyilatkozni és közremunkálni. — A tiszántúli egyházkerület képviselőiül az egyetemes értekezletre megválasztottak titkos szavazás folyán, az egyházi részről rendes tagokul: Hajnal Ábel, Kiss Áron, Nyiri Péter, Papp Károly, Révész Imre, K. Tóth Mihály és Tóth Sámuel; póttá-

gok : Lukács Dániel, Szalai István, Szilágyi Lajos és Pápay Imre; világi részről rendes tagok : Ármós Bálint, Fráter Imre, Kántor Sámuel, Móricz Pál, gr. Ráday Gedeon, Simonffy Imre és Várady Gábor; póttagok : Horthy István, Kulin Imre, Dr. Kátay Gábor és Ujfalussy József.

Indítványoztatott, hogy az egyetemes értekezlet helye Debreczen legyen, mely egyhangulag elfogadtatván, a testvér egyházkerületek fölkéretnek a testvéries meghívás elfogadására.

A tiszántúli egyházkerület kimondotta tehát, hogy legyen zsinat; a többi egyházkerületeken áll most már azt egyező akarralattal meg is valósítani.

Az énekes könyv tárgyában működő küldöttség bejelentette, hogy a múlt évi júliusi gyűlés után püspök ur azonnal megkereste Debreczen város tanácsát az új hangjegyek megszerzése és a nyomtatás megkezdése iránt; de a megrendelt hangjegyek csak december hóban érkeztek meg minden sürgetés dacára: úgy hogy a nyomtatás ezen évben kezdetett meg s jelenleg már a zsolttárok mindkét kiadásnál csaknem ki vannak szedve. — Minden kiadásból 15 ezer példány nyomatik, még pedig az ugynevezett zsebkiadásból 12 ezer közönséges, 3 ezer pedig velin papírra. A kisebb kiadásban a betűk garmondok lesznek, a nagyobb alaknál a ciceró betűk tartatván meg. A küldöttség által az imádságok is átnézettek s rövidítettettek; 3 pedig nevezetesen a halálhoz közelgető keresztyén imádsága és a templomban mondandó közönséges reggeli és déleesti imádságok kihagyattak. A nyomda alá rendezéssel Tóth Sámuel jegyző bizott meg, a hangjegyek átvizsgálására és ellenőrzésére Sz. Nagy Károly ének és zenetanár kéretvén fel. A nagy negyedréti gradual-féle kiadásból még körülbelül 2300 példány lévén készletben, annak nyomtatása jelenleg nem eszközöltetett. — Továbbá határozatott, hogy az énekes könyv példányainak miképen leendő kezelése és elárúsítása érdekében Debreczen város tanácsa kerestessék meg; a közönséges isteni tiszteleteknél az énekvezérek lehetőleg a kisebb kiadású énekes könyvet használják; az esperest urak hivassanak fel, hogy miután az énekes könyv pénztárának gyarapodása — a melyből pedig egy hittanszaki tanári szék tartatik fenn — a debreczeni kiadású énekes könyvek kelendőségétől függ, kövessenek el mindent azoknak terjesztése érdekében.

A dunamelléki egyházkerület azon indítványa, hogy a magyarországi ref. egyháznak egy közös új énekes könyve legyen, elfogadtatott, s az e tárgyban működendő egyházkerületi bizottságokhoz, hogy azokkal magukat érültközésbe tegyék megválasztattak: Kiss Áron, Nyiri Péter esperest, Lugossy József nyugalmazott tanár, Balogh Ferencz, Ilyés Bálint és Tóth Sámuel. Az egyházkerület által kiadatni rendelt zsebkiadás épen nem fogja akadályozni azon nemes törekvést, hogy a magyar ref. egyháznak ismét egy új közös énekes könyve legyen, sőt arra az utat mintegy előkészíti és egyengeti, mert az iskolákban ezen kisebb kiadás használtatván, lassankint szoktattatik az ifju nemzedék és meg lesz törve az ut a nagyobb változtatások megtehetésére, egy egészen új énekes könyv behozatalára nézve.

A föld különböző részein levő s presbyteri rendszert követő ref. egyházak szövetségének első egyetemes gyűlése folyó évi jul. 2-án Edinburghban tartatván meg, a tiszántúli ref. egyházkerület a legmelegebben óhajtja, hogy a magyar ref. egyház azon magát képviseltesse; fölhevén az elnökséget, hogy ez ügyben a többi egyházkerületek elnökségeit keresse meg; állapodjanak meg a kiküldendő tagok számában és azok utiköltségeinek miként leendő fedezésében; ha pedig

netalán, a mi ugyan nem is remélhető, hogy a testvér egyházkerületek nem csatlakoznának e magasztos és szép terv kivitelére, ezen egyházkerület egy maga is kész legalább két megbízott által azon gyűlésben a részvételre.

A magyar ref. segély-egylet részéről — mely közgyűlését e hó 19-én tartotta meg, — bejelentetik, hogy a pénztár állománya múlt évi decz. 31-én tett 33092 frt 80 krt és egy darab aranyat; ebből kötelezvényekre kiadatott 30,710 frt; készpénzben van 2382 frt 80 kr. és egy darab arany. — Követelésekben van:

a) tőke ajánlatokban	4960 f.
b) tíz éves ajánlatokban	4758 f. 98 kr.
c) egyszermindentörő ajánlatokban	115 f. 62 „
összesen	9837 f. 40 „

egész állománya az egylet pénztárának 42927 f. 04 „

70-70 frtjával egyenlően leendő segélyezés végett következő egyházak vétettek fel: apahegyi, sárköz-ujlaki, bunyaszegszárdi, m.-csanádi, szkuliai, bilkei, új-dávidházi, k.-n.-révi, m.-kakucsi, n.-tótfalui, apátkeresztúri, mónus-petrii, dengelegi, kaplóni, szentmiklósi, csepei, fanciesikai, mátyfalvai, nagy-tarnai, nevetlenfalui, ábrányi, mártónfalvai, feketetői, jánosfalvai, sonkolyosi, darahi, p.-daróczi, csenger-ujfalui, jánki egyházak. A 29 egyháznak 70 frtjával kiosztatik 2030 frt.

Zagyva Imre ideiglenes volt pénztárnoknak — ki 13 éven át minden díj nélkül végezte a pénztárnoki teendőket oly hűségesen és lelkiismeretesen: 1500 frt tiszteletdíj kiadását rendelte el a segély-egylet.

Rendes pénztárnokká Joó István főiskolai tanár választott el évi 150 frt tiszteletdíj mellett; teendői szabatosan körvonaloztattak.

Az egyházkerületi tanügyi bizottságba új tagokul megválasztattak: Kiss Áron, Lukács Dániel esperestek, Horthy István és dr. Kátay Gábor segédgondnokok. Az egyházkerületi népiskolai tanügyi bizottság is szerveztetett Nyiri Péter esperest elnökle alatt a következő tagokból: Némethy Lajos debreczeni, Katona Endre hajdu-nánási, Soltész László hajdu-szoboszlói lelkipásztorok, Varga Lajos debreczeni egyh. tanácsos, Dóczy Gedeon felső leánynevelő-intézet igazgatója, a tanítóképezdei rendes tanárok, Kállay István gyakorló iskola tanítója, Miskolczi János és Herczeg János debreczeni leánytanítók.

A népiskolai tantervre érkezett egyházmegyei vélemények egy küldöttségnek adatván ki, azon küldöttség megtette azokra nézve észrevételeit; egyszersmind 3 tantervet dolgozott ki, a 6, 2 és egy tanítóval bíró 6 osztályú népiskolák számára. Ezen tantervek ki fognak nyomtatni s a tanügyi bizottság tagjai között kiosztatni, úgy vétetnek majd fel a legközelebbi gyűlésen tanácskozási tárgyal.

(Folyt. köv.)

s.

K Ü L F Ö L D.

A biblia Oroszországban.

A viszonyok nem ismerése, és félreismerése következtében, még a protestánsoknál is el van terjedve a balvélemény, hogy Oroszország nemcsak a politikai, hanem a vallásbeli szolgátnak is hazája. Ez nagy tévedés. Igaz ugyan, hogy az államegyház hivi, egyházukhoz kötve, és vallásukat el nem cserélhetik, melynélfogva az orosz államegyházat az aesopi mesék oroszán barlangjához hasonlítják, a melybe csak bejáró nyomokat lehet észrevenni, de kijárókat nem. De egyéb tekintetben, minden

vallásfelekezet szabadságot élvez Oroszországban. Szentpéterváron a szép Newski-téren egy sorjában lehet látni, nemcsak a finn, svéd, német luteri, nemcsak a holland s francia reformált, róm. kath., örmény templomokat, hanem a zsidók, mohamedánok, buddisták is teljes vallásbeli szabadságot élveznek. Kasánban van muhamedán seminárium, és több nyilvános isteni tiszteletre szolgáló mecset. A hadgyakorlatokon, melyeken mohamedán csapatok vesznek részt, mecset gyanánt szolgáló sátorok vannak, a félhold jelvényével. Ázsiai Oroszországban buddista templomok vannak, s a pogány főpapok kormányi megerősítést nyernek.

Ebből látható, hogy mily sok európai és amerikai róm. kath. államoknál türelmesebb az orosz egyház. — Csak mellesleg jegyzem meg, hogy a szabadság állfénnyel dicsekvő Franciaországban, ha a szórványban élő protestánsokat valami távol egyház lelkésze felkeresi és részükre isteni tiszteletet akar tartani, erre a közigazgatás főnökétől kell engedélyt kérni: mi a legtöbb esetben megtagadtatik.

De magukra az államegyház hiveire nézve is nem oly rettenetes lelkiismereti kényszer alkalmaztatik, mint rendszeren a külföldiek vélik. Az orosz államegyház ebbeli álláspontjának ismeretelésére elég legyen azt felhozni, hogy az orosz fordítású biblia mindenütt szabadon olvastatik. A mély vallásos érzelmű 1-ső Sándor császár uralkodása alatt alapított bibliaterjesztő társaság később betiltatott. De a jelenlegi felvilágosult 2-ik Sándor császár alatt egy új, Oroszország kebeléből támadt és császárilag megerősített bibliaterjesztő társaság szervezkedett 1863-ban. Ennek rövid ismertetése következő:

1863-ban, a mint az új-szövetség orosz fordítása megjelent, összeálltak Szent-Péterváron egynehány buzgó férfiak, hogy a szent iratot minél szélesebb körben s minél olcsóbban elterjeszszék. Ők errenézve társaságot alakítottak, állandó szabályzattal, s erre a császári megerősítést azon év május 2-ikán megnyerték — A szabályzat főpontjai ezek:

1. A társaság Sz.-Péterváron székel, és célja a szent írás egészének, de legkivált az evangyéliomoknak és apostoli iratoknak, a szent zsinat által helybenhagyott orosz fordításban való terjesztése.

2. A társaság áll rendes és segédtagokból. A rendes tagok 40-nél többen nem lehetnek, a segédtagok száma pedig akár férfiak, akár nők közül korlátlan. Mindenik közgyűlésen két tag ajánlata után választatnak.

3. A társaság ügyeit elnök, titkár, és pénztárnok viszik, kik 3 évre választatnak. Mindegyik mellé helyettes is választatik.

4. Évenként főgyűlés tartatik, a számadások megvizsgálására, s az igazgatótanács megválasztatik. Ezenkívül minden hónapban ülés tartatik, melyekben új tagok választathatnak, a levelezések és számadások megtekintetnek. Jelen lehetnek a gyűlésen a segédtagok is, de szavazattal csak a rendes tagok birnak. Legalább 10 rendes tag jelenléte kivántatik meg érvényes határozat hozására, melyben a szavazattöbbség dönt.

5. A begyűlt pénzek csak a társaság céljára fordíthatatnak.

6. A társaság bevételeit képezik a tagok adakozásai, s a gyűjtött szeretet-adományok. Az elnök aláírásával és pecsétével ellátott aláírási iverk bocsáttatnak ki, és az elnök által megpecsételt perselyek.

7. A bibliaterjesztés ugynevezett házalók — colporteurs — által, s a templomok mellett állított biblia raktárak által történik, — e raktárakat a papok kezelik leginkább.

8. A lehető legjutányosabb áron adatnak a bibliák, szükség esetében ingyen is.

Érdekes a társaság pecsétének ezen körirata: „tévelyegtek, mivel nem tudjátok az írásokat. Máté XXII. 29.”

A társaság segédtagjai egy pár híján 500-ból állanak a mult évi jelentés szerint, kik közül 108 a papi rendhez tartozik. A társaság kezdete óta eladatott fél millió szent irat. Ingyen csak 5000 példány vétetett igénybe. Házalók csak 8-an vannak, de mind megbízható emberek.

A házalók bejárják az egész birodalmat, fölkeresik a katonaság laktanyáit, s a katonák a legszorgalmasabb vevők. Tábornokok és ezredek állnak a bibliaterjesztés élére, ezer meg ezer példányokat rendelnek meg szent irat után sovárgó katonáik számára. Fegyházak, tömlöczök felkerestetnek, s a bibliák a fegyenckek között is majd pénzért, de néha ingyen is osztatnak. Evangyéliomi szempontból sok ugynevezett keresztyén országról nem lehet ily dolgokat írni; és nem oly feketék a vonások Oroszország képén, mint azt sok országban, és nálunk is a nagy többség képzeli.

Közi a baseli Missions Magazin 1877. márcz. füzete után
ms.

K Ü L Ö N F É L É K.

— (Halálozás.) Ádám György nyugalomba lépett apostagi h. h. lelkész s solti egyházmegyei alesperes, ki született Nagy-Kőrösön 1809-ben, tanult szülővárosában s a papi tudományokat végezte Debreczenben, a nagy-kőrösi főgymnasiumnak ösztöndíjjal 2000, a szabadszállási h. h. egyháznak 1100, a pesti prot. árvaháznak 100 frtot hagyományozott. Az apostagi egyházat s a solti egyházmegyei gyámmentárt még életében gyámoltotta. Meghalt f. hó 22-én s temettetett 24-én és így neve napján K. K. Szabadszálláson.

— Nyilatkozat.*) Vasadi B. Lajos lelkész és alólírott a mult év folyama alatt előfizetési felhívást tettek közzé „Bibliamagyarázat a szószékben“ czimű munkának kiadása érdekében. Az előfizetési felhívás egy izben a „Gyakorlati lelkészet“ II. füzete, — azután pedig az „Ev. Prot. Lap“ hasábjain lett közzétéve. — Mert a mű „együttes“ kiadását a közbejött akadályok miatt eszközölni nem lehetett, alólírott a közönség sőt a netaláni előfizetők érdekében ezennel kijelenti, hogy a z e g y ü t t e s kiadás tervezete mai napon általa beszünttetett. — Kelt Csokonyán, 1877. ápril 24. Barakonyi Kristóf.

— (Halálozás.) Poszvek Keresztély nyugalmazott soproni evang. lelkész élete 79-ik évében ápril 28-án elhunyt. Béke az elköltözöttnek!

— Értesítés. „A vasárnap és a munkás osztályok“ czimű olvasmány pártolási határideje június 9-ig meghosszabbíttatik. — Az ujjlag érkezett pártolók névsora térhiány miatt jelen számból kimaradt. B. F.

*) Kéretnek a hasontartalmu lapok a közlemény átvételére.
B. K.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.